

»HRVAŠKA PRLEKIJA« – FENOMEN JEZIKOVNO-KULTURNE KROATIZACIJE V 18. STOLETJU

Prlekija sodi med štiri obrobne slovenske pokrajine, ki jih je v zgodnjem novem veku zajela jezikovno-kulturna kroatizacija. Drugače kot v Beli krajini, Kostelu in Prekmurju tu ni prodrli hrvaški etnonim za prebivalstvo, ampak le hrvaški lingvonim za prleške govore, dokumentiran od okoli leta 1710 do konca osemdesetih let 18. stoletja. Pojav so poleg naravnega, jezikovnega dejavnika, pogojevali podobni razlogi kot pri sosednjem Prekmurju: delovanje hrvaških in na Hrvaškem šolanih duhovnikov, kajkavščina kot knjižni jezik ter vpliv bližnjega Varaždina kot močnega izobraževalnega in političnega središča. Odločilno obdobje za odmik Prlekije od kajkavskega kulturno-jezikovnega prostora je bila zadnja četrtina 18. stoletja, ko se je vzporedno s cerkveno-šolskimi reformami pojavila posebna vzhodnoštajerska različica slovenskega knjižnega jezika. S tem je izginilo tudi še neutrjeno hrvaško poimenovanje za jezik prleškega prebivalstva.

O problemu

V vseh nacionalnih zgodovinopisjih obstajajo prezrte teme, ki ostajajo neobdelane bodisi spričo skope dokumentiranosti bodisi zaradi »politične korektnosti«, kar lahko v skrajnem primeru privede celo do tabuiziranja. Neredko se med nezadostno obravnavanimi vprašanji znajdejo poimenovanja za jezik, ozemlje ali skupine ljudi, če motijo uveljavljeni koncept etnogeneze in oblikovanja določenega modernega naroda. Za nacionalno zgodovino je še posebej »nehvaležno« obravnavati tiste pojave na lastnem ozemlju in v delu narodovega telesa, ki so se v preteklosti imenovali

enako kakor prostor, jezik in ime katerega drugega modernega naroda, zlasti sosednjega in po jeziku sorodnega, pa najsi gre za še tako časovno oddaljen ali minoren pojav.

Slovinci in Hrvati v tem pogledu nismo izjema. V hrvaški historiografiji ostajata potisnjena na rob samopoimenovanje Slovinci za prebivalce zgodovinske Slavonije s središčem v Zagrebu in ime njihovega jezika, ki se je še globoko v novi vek imenoval slovenski; vprašanje so doslej obravnavali predvsem kot knjižnojezikovno in ga prepuščali zgodovini hrvaškega jezika, še vedno pa pogrešamo temeljito raziskavo o kompleksnosti širšega pojava, ki vključuje tudi etnonim in samoidentifikacijo t.i. »Slovincem«.² S podobnim, čeprav po geografskem obsegu manjšim pojavom se srečujemo tostran Sotle in Kolpe. Če je, denimo, za slovensko zgodovinopisje še sprejemljiva navzočnost nekakšnih Hrvatov v majhem delu Karantanije pred koncem prvega tisočletja,³ smo na drugi strani do nedavna pogrešali sistematično obravnavo ne nepomembnega vprašanja, od kdaj in zakaj se je prebivalstvo dveh obkolpskih pokrajin, Bele krajine in Kostela, v zgodnjem novem veku samo označevalo za Hrvate in svoj jezik imenovalo hrvaški, o čemer je že v 17. stoletju pisal polihistor J. V. Valvasor.⁴ Dobiti je mogoče vtis, da je slovenska humanistična znanost vprašanje v zadregi preprosto prezrla ali

2 Prim. zlasti Budak, *Hrvatska i Slavonija*, str. 209–215, 218 (bibliografija); Petrić, O Kranjcima i »Slovincima«, str. 36–46.

3 O t. i. Hrvatskem okraju v Karantaniji prim. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 409–411; isti, *Samova »država«*, str. 114–115.

4 Valvasorjeva *Slava vojvodine Kranjske* (1689) namenja kranjskim Hrvatom celo posebno poglavje (Valvasor, *Die Ehre VI*, str. 302–305), jezik, nošo in navade ljudi v Beli krajini in Kostelu pa označuje kot hrvaške tudi na več drugih mestih (npr. *Die Ehre II*, str. 217–220; *XI*, str. 147, 148, 217, 248, 383, 602).

1 Izr. prof. dr. Boris Golec, znanstveni svetnik, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, 1000 Ljubljana.

*Območja razširjenosti hrvaškega lingvonima (imena jezika) na Slovenskem v 18. stoletju
(kartografija: Mateja Rihtaršič).*

pa se ga je dotaknila zgolj na deskriptivni ravni kot nekakšne valvasorjevske predmoderne etnografske kuriozitet, čeprav so bili že dolgo na voljo viri, tudi objavljeni, ki dokazujejo, da kranjski Hrvati niso bili polihistorjev akademski izum. Še več, v drugi polovici 20. stoletja so objave virov prinesle podatke o razširjenosti hrvaškega imena še v dveh slovenskih vzhodnih obrobni pokrajinah – kot lingvonima (imena jezika) in etnonima (imena prebivalstva) v Prekmurju in samo kot lingvonima v Prlekiji –, a je trajalo precej časa, preden sta pojava doživela prvi razlagi za svoj nastanek. Vprašanja Hrvatov in hrvaščine v Prekmurju se je leta 2008 dotaknil etnolog G. Makarovič v monografiji *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke*,⁵ ne da bi se na enak način lotil tudi bistveno dlje odprtega vprašanja »hrvaštva« Belokranjcev in Kostelcev. Sam sem naslednje leto na simpoziju in v zborniku ob 800-letnici Varaždina obravnaval problem hrvaškega lingvonima v Prlekiji,⁶ glavne ugotovitve tedaj še nedokončane raziskave o hrvaškem lingvonimu in etnonimu v celotnem obravnavanem prostoru pa nato predstavil na simpoziju o 18. stoletju v Ljubljani (2010); v zborniku simpozija sem objavil samo prispevek o Prekmurju (2011).⁷

Končno je o celotni problematiki izšla monografija (2012),⁸ iz katere v nadaljevanju ponatiskujem poglavje o Prlekiji. Delo skuša s primerjalnimi metodami in pritegnitvijo najširšega spektra virov osvetliti razloge za pojavitev in ugasnitev hrvaškega imena v štirih slovenskih obmejnih pokrajinah. Doslej nepovezana in v znatni meri neznana dejstva so potrdila predpostavko, da sta bila hrvaški lingvonim in etnonim povsod

sekundarna in da sta se prehodno uveljavila namesto prvotnega slovenskega imena, tedaj imena s »prednacionalno« vsebino in lastnega tudi dobršnemu delu današnjih Hrvatov. Razširitev hrvaškega imena na obrobne slovenske pokrajine je bila sestavni del širšega in dolgotrajnega procesa imenske kroatizacije srednjeveške Slavonije (s središčem v Zagrebu) in njenega prebivalstva, to pa so sprožile tektonske geopolitične spremembe kot posledica osmanskih ozemeljskih osvojitvev na Balkanu in v Panonski nižini v 15. in 16. stoletju. Prebivalci današnje severozahodne Hrvaške, ki so sami sebe imenovali Slovenci in svoj (kajkavski) jezik slovenski, so do 18. stoletja dokončno postali Hrvatje, ki govorijo hrvaško, ne da bi se pri tem občutneje spremenila jezikovna in demografska podoba prostora.

Razširitev hrvaškega imena na obmejno slovensko ozemlje sta pogojevala predvsem dva med seboj tesno povezana dejavnika: naravni – tj. jezikovna bližina s hrvaščino – in kulturno-jezikovni, katerega najpomembnejši odraz je bil kajkavskohrvaški knjižni jezik, do druge polovice 18. stoletja tudi knjižni jezik vzhodnih Štajercev in večinskega, katoliškega dela Prekmurcev. Hrvaško ime se je najmočneje zasedrilo v Beli krajini, ki leži blizu prvotne, srednjeveške Hrvaške in je v 16. stoletju doživela tudi občutne migracijske tokove z jugovzhoda. Primerljivo ali morda nekoliko šibkeje se je zakoreninilo v Kostelu, kjer je sicer zaradi specifičnih okoliščin izpričano najbolj zgodaj, že konec 16. stoletja. Znotraj Prekmurja se je uveljavilo različno močno glede na cerkvenoupravno in tudi konfesionalno delitev pokrajine, v Prlekiji pa se je pojavilo najpozneje in le kot lingvonim. Pešanje in ugasnitev hrvaškega imena do konca 18. oziroma začetka 19. stoletja sta povezana z več dejavniki, med katerimi je bil za njegovo izginotje nazadnje odločilen ta, da se obravnavana območja niso integrirala v hrvaški politični prostor.

5 Makarovič, *Ko še nismo bili Slovenci*, str. 69–72.

6 Golec, So bili štajerski Prleki. – Besedilo je bilo za objavo oddano septembra 2008 in je izšlo sočasno s simpozijem decembra 2009.

7 Golec, Hrvaški etnonim. – Simpozij »Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem« je potekal decembra 2010, zbornik je izšel v elektronski obliki decembra 2011.

8 Golec, *Nedokončana kroatizacija*.

Njihova večja ali manjša navezanost na sosednji hrvaški in širši južnoslovanski prostor je sicer trajala veliko dlje in smo ji lahko priča še danes. Ne gre, denimo, prezreti prispevka Prleka Stanka Vraza v ilirskem gibanju ali pozneje kulturno-jezikovne usmerjenosti Belokranjcev Otona Župančiča in Nika Županiča. Ne nazadnje pa sta bila Bela krajina in Prekmurje v polpreteklem času tudi predmet hrvaških političnih in ozemeljskih apetitov.

»Hrvaška Prlekija«

Vprašanje hrvaškega imena za jezik Prlekije ni bilo deležno ustrezne pozornosti predvsem zato, ker je zelo dolgo ostajalo neznano, da je v 18. stoletju jezikovna oznaka hrvaški zajemala bistveno širši prleški prostor, kot smo mislili. Čeprav je od objave ključnih novih podatkov v vizitacijah salzburškega arhidiaconata med Dravo in Muro (1987)⁹ minilo že nekaj časa, jih niso do nedavnega upoštevali ne zgodovinarji ne jezikoslovci.¹⁰ Gre za navedbe o jeziku v cerkvenih vizitacijah, na katere tudi objavitelj vira ni opozoril, ampak se je pri obravnavi rabe jezikov iz neznanega razloga omejil samo na slovenščino in nemščino.¹¹

Prlekija, poimenovana po narečnem prislovu *prle* (prej), leži v skrajnem severovzhodnem delu zgodovinske slovenske Štajerske med današnjo avstrijsko in današnjo hrvaško državno mejo ter reko Muro. V širšem smislu je opredeljena kot kulturno območje oziroma kot območje prleškega narečja, tj. enega od slovenskih panonskih narečij.¹² Prleško narečje, po R. Kolariču po vsej verjetnosti

mešanica »substratnega« starejšega slovenskega in mlajšega »panonsko-slovanskega«,¹³ dolguje svoj nastanek specifičnim zgodovinskim okoliščinam: večinski del Prlekije je namreč šele okoli leta 1200 prešel iz ogrskega v štajerski politični okvir.¹⁴ Prav jezikovne posebnosti in neposredna soseščina s kajkavskim prostorom so pogojevali svojstven knjižnojezikovni razvoj, ki ga lahko na kratko označimo: od vključevanja v kajkavski kulturni krog prek lastnega pokrajinskega knjižnega jezika od druge polovice 18. stoletja dalje do vključitve v skupni slovenski knjižnojezikovni prostor sredi 19. stoletja. Prleki so se od vseh Slovencev – izjema so Prekmurci – zadnji pridružili skupnemu knjižnemu jeziku, potem ko so se dolgo neovirano usmerjali v kajkavska duhovna središča.¹⁵ Jezik vzhodnih delov Štajerske je namreč zelo soroden kajkavskemu dialektu, današnja narodnostna meja pa ne predstavlja niti ostrejšje narečne meje.¹⁶

Medtem ko jezikoslovci raziskujejo prleško-kajkavska jezikovna razmerja ter vplive kajkavščine na skromno vzhodnoštajersko pismenstvo in tamkajšnji samostojni knjižni jezik,¹⁷ je ostalo ob strani vprašanje, ki se na te probleme neposredno navezuje: vprašanje širjenja imena hrvaški jezik na prleška narečja. Pojav je že pred stoletjem omenil F. Kovačič (1910) za Središče ob Dravi, najvzhodnejši prleški trg, ki je kajkavskemu prostoru najbliže ne le geografsko, ampak tudi jezikovno. Ker pojav drugje ni bil dokumentiran, je obveljalo, da se je kot posebnost omejeval zgolj na Središče. A še tu naj bi bil izpričan le zelo kratek

9 Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*.

10 Podatki iz vizitacij so bili ključni za nastanek moje razprave, objavljene leta 2009 (Golec, So bili štajerski Prleki).

11 Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 15–17.

12 Bogataj, *Prlekija*, str. 363–364.

13 Kolarič, *Prleško narečje*, str. 630 sl.

14 Kos, *K postanku*, str. 144 sl.

15 Prim. zlasti Rajh, *Od narečja*, str. 48 sl. – Usmerjenost Prlekov v kajkavski kulturni prostor morda najbolje simbolizirata dve osebnosti, obe z območja Ormoža: Anton (Antun) Vramec (1538–1587) kot eden utemeljiteljev kajkavskega knjižnega jezika in ilirec Stanko Vraz (1810–1851).

16 Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*, str. 661.

17 Prim. zlasti naslednja temeljna in novejša dela: Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*; Rajh, *Od narečja*; Jesenšek, *Vzhodnoštajersko in kajkavsko*; Lončarič, *Hrvatsko-slovenski jezični odnosi*.

čas v osemdesetih letih 18. stoletja: dva trška pisarja, ki sama nista Hrvata, zapišeta, da tržani, prvi trški svétnik in sodnik Središča govorijo samo (!) hrvaško.¹⁸ J. Rigler (1968) je na podlagi teh dejstev ugotavljal, da je šlo za del širšega procesa preimenovanja jezika, enako kot pri kajkavcih: Središčanci so včasih imenovali svoj jezik hrvaški, »potem ko se je bil izraz »slovenski« med kajkavci začel umikati izrazu »hrvatski«, ki se je začel uporabljati na prehodu 17. in 18. stoletja, zlasti po Vitezovičevi zaslugi«. Razloge je Rigler videl v »znatno močnejšem vdoru kajkavske kulture« v 18. stoletju v primerjavi s 16. in 17. stoletjem, »vsaj v tem najvzhodnejšem robu vzhodne Štajerske«, in posebej poudaril migracijske tokove hrvaških priseljencev pred koncem 17. stoletja. Tako se je Središče kulturno naslonilo na kajkavce in živelo »skoraj popolnoma v območju kajkavske kulture«.¹⁹

Danes na podlagi novih podatkov vemo, da so središčanski govor označevali kot hrvaškega najmanj generacijo prej, zagotovo pa še globlje v preteklosti. Oznaka hrvaški za lokalne prleške govore je prvič dokumentirana že v začetku 18. stoletja, in sicer v Ormožu, edinem tamkajšnjem mestu.²⁰ Pojav poleg tega ni zajel samo Središča in Ormoža, ki neposredno mejita na Hrvaško, ampak znatno širše območje vzhodne Prlekije.

Najprej si oglejmo **malo znana dejstva**, ki so po večini prišla na površje v zadnjih desetletjih. Najzgodnejšo omembo hrvaščine v prleškem prostoru vsebuje naslov prisežnega obrazca za novosprejete meščane Ormoža (*Juramentum*

Civis Croaticae). Omemba je vsaj iz dveh razlogov specifična. Prvič zaradi zgodnjega nastanka: vsekakor v prvi četrtini 18. stoletja, najverjetneje še pred letom 1710.²¹ V tem pogledu je dokument v Prlekiji povsem osamljen, saj poznamo kronološko naslednja pričevanja o »hrvaških« govorih šele iz šestdesetih let 18. stoletja, vmes pa je polstoletna praznina. Drugič, v zgodnjem novem veku je ormoški obrazec v vzhodnoštajerskem prostoru edini primerek nenemškega uradovalnega dokumenta, ki ima v naslovu ime jezika. Jezikovna analiza obrazca tako omogoča ugotovitev, kakšen oziroma kateri idiom je mišljen kot hrvaščina (*Croaticae*). Obrazec kaže izrazite kajkavske vplive in temelji morda na neznani predlogi iz hrvaškega prostora, ki pa so jo prilagodili ormoškemu idiomu in uveljavljenemu lokalnemu upravnemu izrazju.²² In končno, ker je prisežni obrazec namenjen uporabi v Ormožu, ne more biti dvoma, da se pojem *Croatica* nanaša na lokalno okolje. Pri tem nikakor ni mogoče, da bi obrazec uporabljali le za zapriseganje novih meščanov, ki so se priselili s Hrvaškega, in bi bil torej (vsem) drugim, vključno z domačini, na voljo alternativni nemški obrazec, zapisan skupaj s »hrvaškim«. Ormož je bil namreč v zgodnjem novem veku med vsemi mesti Spodnje Štajerske mestece z najšibkejšo nemško komponento²³ in z naravnost zanemarljivim dotokom priseljencev s Hrvaškega.²⁴

Oznaka *Croatica* v ormoškem obrazcu torej ne more biti povezana s hrvaškimi priseljenci, ampak gre – prek zgledov kajkavskega uradovalnega

18 O trškem sodniku Štefanu Modrinjaku (1787–1788) je pisar Ivan Osišek navedel, da ni znal ne brati ne pisati in da je govoril samo hrvaško (Kovačič, *Trg Središče*, str. 426–427). Po besedah pisarja Janeza Kazimirja Lassacherja Weyersberga pa je okoli leta 1785 prvi trški svétnik Matija Golob govoril samo hrvaško in enako tudi drugi tržani (prav tam, 448). O izvoru obeh trških pisarjev gl. prav tam, str. 435–436.

19 Rigler, Jezikovnokulturna orientacija, str. 667–668, 670.

20 Golec, Neznana starejša, str. 313–315; isti, *Mestna prisežna besedila*, Ormož (ORM-1–3).

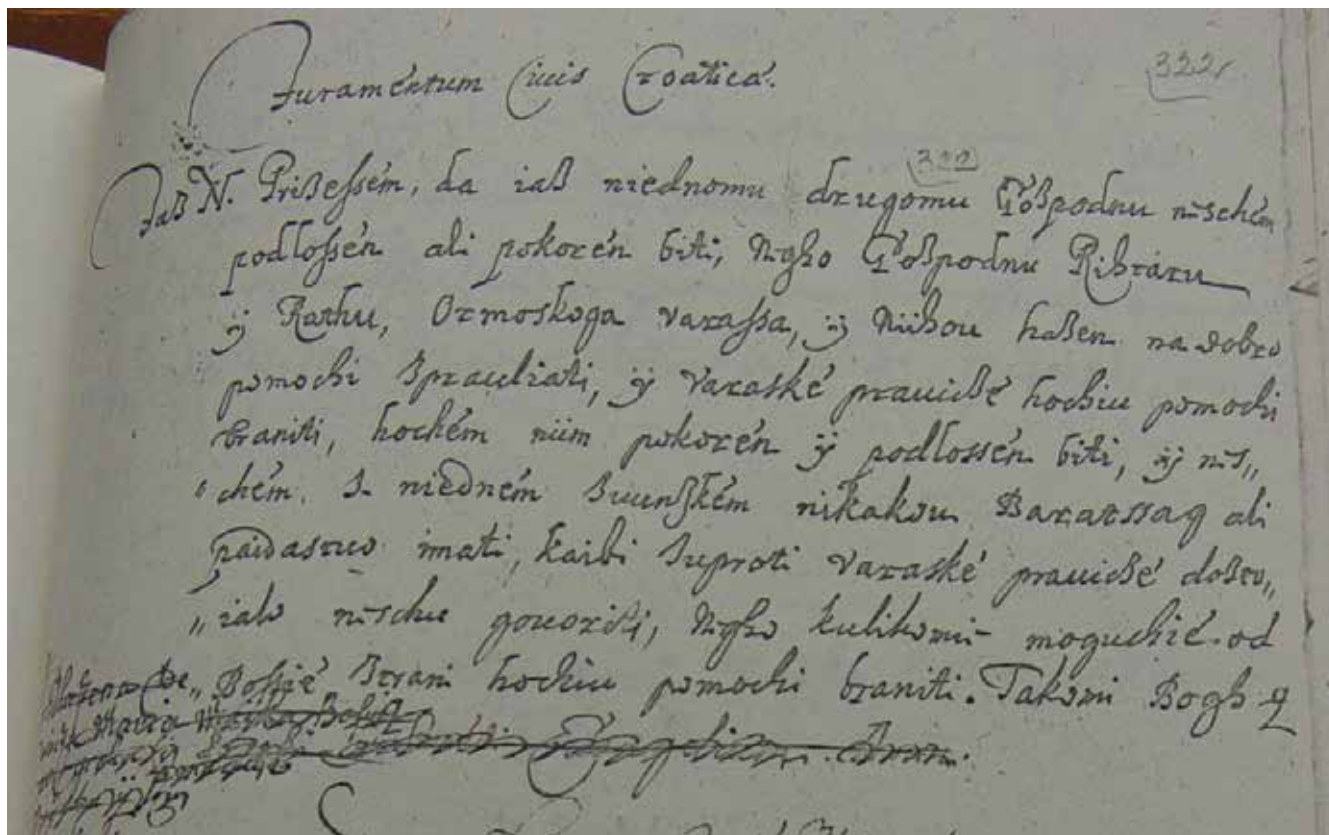
21 Golec, Neznana starejša, str. 313–315. – Vsebina prisege je bila prvič objavljena leta 1973, faksimile pa 1983. Tudi zaradi pozne objave besedilo dolgo ni pritegnilo pozornosti strok, ki se ukvarjajo s starejšimi vzhodnoštajerskimi literarnimi in drugimi dokumenti (prav tam, str. 313). – Golec, *Mestna prisežna besedila*, Ormož (ORM-1–3).

22 Golec, Neznana starejša, str. 318.

23 Golec, Regionalne razlike, str. 29–31.

24 Golec, *Ormož*, str. 78–79.

Ormoška meščanska prisega, naslovljena kot hrvaška – *Juramentum Cuius Croatiae* (ZAP, ZAP 168, Arhiv mesta Ormož, šk. 9, zapisnik sej mestnega sveta 1650–1725, pag. 322 (foto: Marko Zaplatil).

pismenstva – za neposredni odraz procesa imenske kroatizacije kajkavščine: ta se proti koncu 17. in v začetku 18. stoletja ne le v knjižni, temveč tudi v uradovalni sferi in v vsakdanji rabi čedalje pogosteje imenuje hrvaški jezik namesto dotedanje oznake slovenski. V zahodnih delih nekdanje srednjeveške Slavonije se je v tem času vzporedno z imenom jezika spremenilo tudi ime ljudstva, čeprav je jezik v bistvu ostal isti, kajkavski.²⁵ Nazorne dokaze o prodiranju hrvaškega imena ponujajo v neposredni kajkavski soseščini Prlekije zapisniki mesta Varaždin, objavljeni za čas do leta 1703 oziroma 1714.²⁶ Lokalni idiom je v njih večinoma (20-krat) označen kot rodni ali domači jezik (*idioma nativum, lingua nativa,*

lingua vernacula)²⁷ in redkeje (12-krat) z etničnim predznakom: sedemkrat kot slovenski (*idioma S(c)lavonicum*) ter petkrat kot hrvaški jezik (*idioma Croaticum*). Kljub majhnemu številu pojavitev oznak slovenski in hrvaški je pomenljivo dejstvo, da je prvotno, slovensko ime jezika prvič izpričano že konec 16. stoletja (1592), hrvaško pa šele stoletje pozneje, leta 1689. V devetdesetih letih 17. stoletja se oznaki pojavljata izmenično, slovenski jezik zadnjič leta 1695, nakar od leta 1697 srečujemo samo še poimenovanje hrvaški jezik.²⁸

V 18. stoletju, ko je bilo v kajkavskem prostoru na zmagovitem pohodu novo, hrvaško ime, so njegovi valovi pljusknili tudi čez mejo Svetega rimskega

25 Budak, *Hrvatska i Slavonija*, str. 215; prim. isti, *Der Einfluss*, str. 10 sl.; prim. Rotar, *Viri Trubarjevega*, str. 337 sl.

26 Omembe lokalnega idioma: Barbarić (ur.), *Zapisnici poglavarstva II*, str. 85; *IV*, str. 110; *IX*, str. 251, 292, 305, 337, 365, 367; *X*, str. 43, 97, 109, 121, 122, 123, 168, 203, 205, 206, 211, 235, 236, 239, 285, 293; *XI*, str. 49, 114, 174, 200, 208, 209.

27 Kot *idioma nativum* je jezik označen 16-krat, po 2-krat pa kot *lingua nativa* in *lingua vernacula*.

28 Slovenski jezik (*idioma S(c)lavonicum*) se pojavlja v letih: 1592, 1608, 1689, 1694 (dvakrat), 1695 (dvakrat), hrvaški jezik (*idioma Croaticum, lingua Croatica*) pa v letih: 1689, 1697 (2-krat), 1699 in 1706. Pričakujemo lahko, da v mlajših sejnih zapisnikih poimenovanja slovenski sploh ni več. V statutu mesta Varaždin iz leta 1750 je jezik kajkavskih prisežnih obrazcev označen le še kot *Croaticum* (Kolanović - Križman, *Statut grada*, str. 201, 205, 207, 211, 235, 237, 245).

cesarstva. V delu Prlekije je poimenovanje hrvaški očitno prav tako začelo izpodrivati dotedanje slovensko ime kot oznako za lokalne prleške govore. Prvovrstni vir, ki priča o razširjenosti privzetega lingvonima, je vizitacijski zapisnik salzburškega arhidiakonata med Dravo in Muro iz let 1760–1764. Med tremi vsebinsko sorodnimi viri – iz predjožefinske dobe imamo še zapisnika arhidiakonatske sinode leta 1739 ter vizitacije v letih 1773–1774 – ta edini omenja hrvaščino, kar pa ne preseneča, saj se od vseh treh največ in najbolj natančno ukvarja z vprašanji, ki tako ali drugače zadevajo jezik: jezikovno znanje duhovščine, jezik pridig, kateheze idr. Daleč največkrat je seveda navedena slovenščina (*lingua Sclavonica, Vindica*), za njo pa nemščina (*lingua Germanica*), zlasti v župnijah z etnično mešanim prebivalstvom. V zapisniku se hrvaščina sicer pojavi vsega osemkrat, a je pri tem zelo pomenljivo, v katerih situacijah in kje jo najdemo. Kot pastoralni jezik oziroma jezik prebivalstva jo zasledimo na geografsko sklenjenem ozemlju vzhodne Prlekije, natančneje v naslednjih petih župnijah: Središče ob Dravi, Sv. Miklavž pri Ormožu, Velika Nedelja, Ljutomer in Križevci.

Oglejmo si pobliže, v katerem kontekstu se hrvaščina pojavlja v vizitaciji 1760–1764 ter kakšen sklep je mogoče potegniti iz sicer maloštevilnih omemb. Za naš problem je najmanj povedna omemba hrvaškega jezika v župniji Gornja Radgona, ki meji na skrajni severni del Prlekije. Tu je namreč izrecno v rabi slovenščina,²⁹ le kaplan, po rodu iz sosednje Radgone, obvlada med štirimi jeziki tudi hrvaščino.³⁰ Medtem ko gre v tem primeru zgolj za posameznikovo znanje jezika (poleg madžarskega, češkega in slovenskega jezika), srečamo drugačno sliko jugovzhodno od tod, v prleški župniji Križevci. Tamkajšnji drugi kaplan,

doma iz Središča, ne govori nemško, temveč čisto hrvaško (*pure Croaticum*). Še več, tudi prvi kaplan, Belokranjec iz Metlike, dobro obvlada hrvaščino, prav ta pa je tukaj (!) v rabi (*cum Croaticam linguam bene caeat, illaque ibidem in usu est*).³¹ Opraviti imamo torej z neposrednim pričevanjem, da je jezik prebivalcev križevske župnije hrvaščina. Podobno sliko srečamo v sosednji župniji Ljutomer na tromeji med Štajersko, Medžimurjem in Prekmurjem. Za župnika, četudi domačina, sicer ni navedeno, da bi bil poleg nemščine, slovenščine (*Vindicae*) in italijanščine vešč hrvaščine,³² zato pa je hrvaščina v domeni kaplanov, ki sta oba iz Prlekije. Prvi, doma iz Sv. Jurija ob Ščavnici, obvlada nemščino in še boljše hrvaščino (*calet linguam Germanicam et Croaticam, quae ultima praeponderat*), drugi, Ljutomerski domačin, zna sploh samo hrvaško (*solum idioma Croaticum calet*).³³ Da je s hrvaščino res mišljen skupni jezik kajkavcev in Prlekov in ne morda kaj drugega, denimo lokalni idiom, potrjuje navedba za sosednjo župnijo Sv. Miklavž pri Ormožu: tamkajšnji prvi kaplan je Kranjec, Gorenjec iz okolice Ljubljane, a se je dobro privadil hrvaškemu jeziku (*magisque se se linguae Croaticae accomodat*); nekoč je namreč študiral v Varaždinu (*utpote quondam Varastini in studio existens*).³⁴ Zelo podobno stanje zasledimo pri Veliki Nedelji, ki od župnij z izpričano hrvaščino leži najbolj jugozahodno. Tudi tu je prvi kaplan Kranjec z Gorenjske, ki pa se je že privadil hrvaškemu »naglasu« (*se se jam accentui Croatico accomodasse*).³⁵ Vizitacija žal ne omenja nobenega jezika v Ormožu, kjer je, kot rečeno, hrvaščina izpričana kot oznaka za lokalni idiom že v začetku 18. stoletja, kot jezik kateheze pa jo bomo skupaj s slovenščino srečali še v osemdesetih letih. Ostane nam še skrajna jugovzhodna župnija Središče s pričakovanim jezikovnim stanjem:

31 Prav tam, str. 234.

32 Prav tam, str. 239.

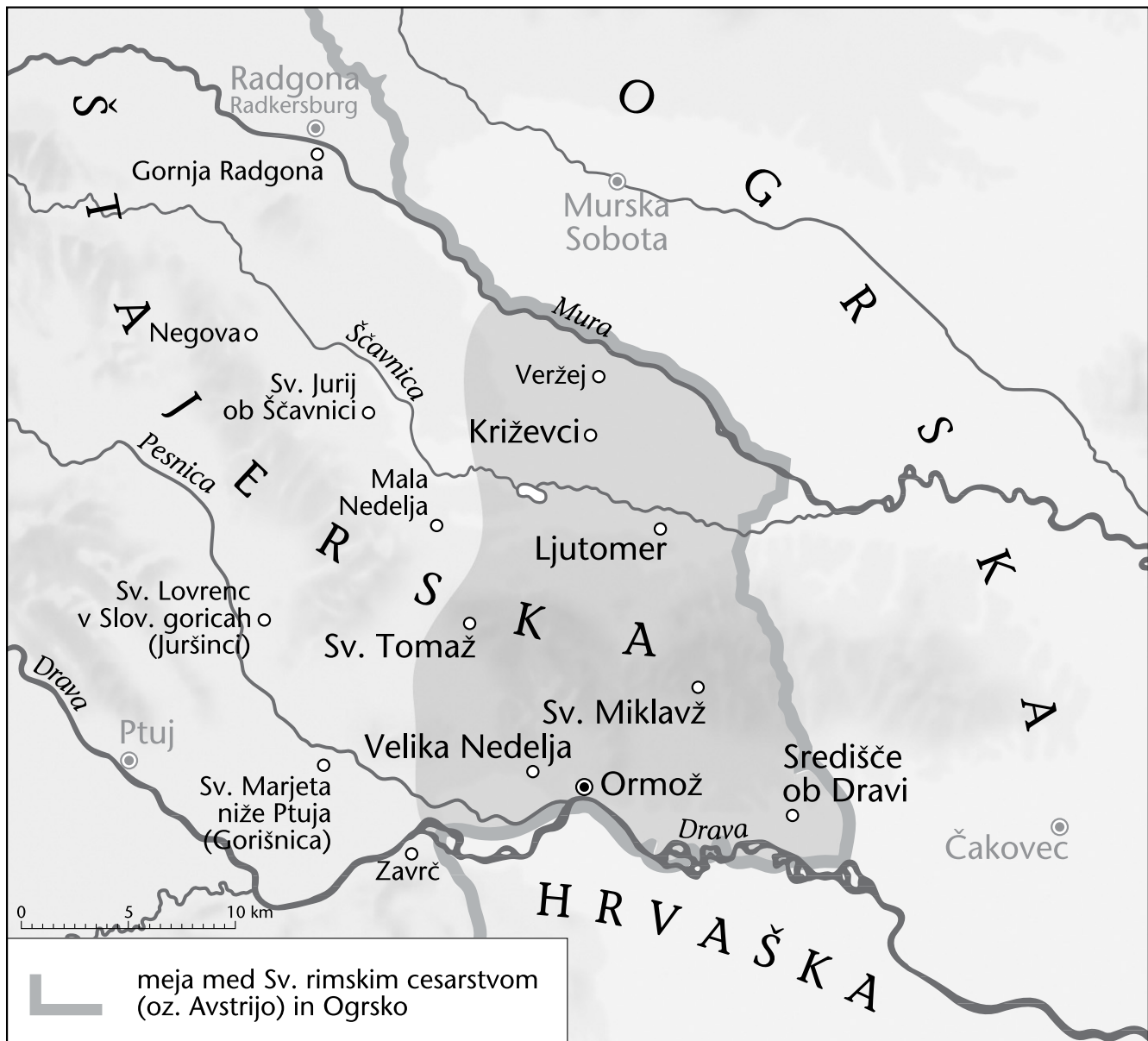
33 Prav tam, str. 240.

34 Prav tam, str. 222.

35 Prav tam, str. 204.

29 Izrecno se omenja pridiganje v slovenskem jeziku: *in lingua tantum Sclavonica ad populum sermo* (Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 249).

30 Prav tam, str. 226.

Okvirni obseg »hrvaške Prlekije« v šestdesetih letih 18. stoletja (kartografija: Mateja Rihtaršič).

v Središču kajpak govorijo hrvaško; župnik in kaplan sta oba iz slovenskega dela Koroške, a kaplan po župnikovih besedah kljub temu zelo dobro obvlada hrvaški jezik (*qui tametsi Carinthus sit, tamen optime Croaticam linguam callit*).³⁶ Morda bi lahko v območje »hrvaške Prlekije« pogojno vključili tudi severno župnijo Sv. Jurij ob Ščavnici ali vsaj njene dele. Tu je jezik pridig sicer slovenski (*lingua tantum Sclavonica*),³⁷ toda od tod izvira prej omenjeni ljutomerski kaplan, ki zna hrvaško.³⁸

Jezikovna oznaka hrvaški je v štajerskem prostoru južno od Drave, kjer prav tako govorijo kajkavščini sorodni slovenski panonski narečji (na Ptujskem polju še prleško, v Halozah haloško),³⁹ potrjena z enim samim primerom, približno desetletje mlajšim od salzburške vizitacije. V obmejni župniji Zavrč v Halozah, neposredni sosedi Prlekije, goriški nadškof Karel Mihael Attems med vizitacijo leta 1773 ni spovedoval, »ker je dvomil, da bo razumel jezik, ki je tu hrvaški« (*dubitavit enim se posse capere idioma, quod hic est Croaticum*).⁴⁰ Skromna

36 Prav tam, str. 211.

37 Prav tam, str. 249.

38 Prav tam, str. 240.

39 Logar - Rigler, *Karta slovenskih narečij*.

40 Ožinger, *Vizitacije*, str. 831. – Glavni referenčni vir za prostor južno od Drave predstavljajo obsežni zapisniki petih vizitacij savinjskega arhidiakona goriške nadškofije v letih 1751–1773 (Ožinger, *Vizitacije*),

omemba ni zanesljiv dokaz, da so župljani Zavrča svoj govor res istovetili s hrvaščino, a je to glede na lego župnije med »hrvaško« Prlekijo in Hrvaško vsekakor zelo verjetno.

Območje, na katerem so vizitatorji v prvi polovici šestdesetih let ugotovili prisotnost hrvaščine, je torej mogoče dokaj jasno razmejiti. Na vzhodu, proti Medžimurju in Prekmurju, ga zamejuje meja z Ogrsko, na jugu v glavnem meja med Štajersko in Hrvaško na Dravi, na zahodu sega to območje do vključno župnije Velika Nedelja, na severu pa zajema še župnijo Križevci. V štajerskih župnijah, ki mejijo na tako zarisano območje, je v tej ali oni vlogi izpričana samo slovenščina (*Vindicum, Sclavonicum*) in ponekod ob njej še nemščina.⁴¹ Oba jezika se sicer pojavljata tudi ponekod v prleških »hrvaških« župnijah, vendar v specifični vlogi: kot eden od jezikov, ki jih obvlada duhovščina, oziroma kot jezik, ki ga je več in v katerem poučuje učitelj.⁴² Zamenjevanje oziroma enačenje imen slovenski in hrvaški je že zaradi hkratnega pojavljanja izključeno.⁴³

Ob tem se zastavlja vprašanje, ali bi bila oznaka hrvaški jezik lahko plod subjektivnosti vizitatorjev,

---

toda drugače kot v sočasnih vizitacijah salzburškega arhidiakonata med Dravo in Muro (Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*) je jezik tu omenjen neprimerno manjkrat.

41 To so župnije: Gornja Radgona (Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 226, 227, 228, 229), Mala Nedelja (str. 246), Negova (str. 267), Sv. Marjeta niže Ptuja (str. 366) in Sv. Jurij ob Ščavnici (str. 249, 251, 252). Jezik ni omenjen le pri župniji Sv. Lovrenc v Slovenskih goricah (str. 172–182).

42 Župnik v Križevcih, po rodu iz Ljutomera, obvlada »oba jezika«: *in utraque lingua versatur* (prav tam, str. 232), s čimer je mišljena nemščina, kot drugi jezik pa bodisi slovenščina bodisi hrvaščina, glede na jezikovne razmere v ljutomerski in križevski župniji prejkone hrvaščina. Cerkovnik v Veržeju, ki spada v križevsko župnijo, poučuje otroke slovensko in nemško: *tamen in Vindico quam in Germanico* (str. 236), učitelj pri Sv. Miklavžu, doma iz nemškega dela Štajerske, govori slovensko: *calet Sclavonicam linguam* (str. 223), v Ljutomeru pa je učni jezik, nasprotno, (samo) nemščina: *in lingua Germanica* (str. 241).

43 V tem pogledu je zgovorna navedba, da gornjeradgonski kaplan govori poleg madžarščine in češčine tako *linguam Croaticam* kakor *Sclavonicam* (prav tam, str. 226).

o katerih žal ne vemo nič določnega.⁴⁴ Bi jo torej mogli zapisati samovoljno, po lastni presoji, ko se jim je lokalni ali duhovnikov govor zdel kajkavski ali zelo blizu temu? Glede na to, da se večkrat sklicujejo na izjave vprašanih oseb oziroma na splošno mnenje, takšne možnosti ni. Vprašanje je sicer tem bolj umestno ob dejstvu, da hrvaščine nikjer ne omenjata niti zapisnik sinode iz leta 1739 niti zapisnik poznejše vizitacije v letih 1773–1774.⁴⁵ Toda poudariti je treba da sta omenjena vira glede jezikov precej bolj skopa in da za župnije, kjer je v letih 1760–1764 izpričana hrvaščina, ne omenjata sploh nobenega jezika.

Petim prleškimi župnijam, ki jih bomo glede na povedano pogojno imenovali »hrvaške«, moramo prišteti še mestno župnijo Ormož, locirano med Dravo, mejno reko proti Hrvaški, in prleškimi »hrvaškimi« župnijami. Navzočnost hrvaščine v Ormožu v vizitaciji resdani navedena, a jo razkrivata dva druga vira. Prvi je že znani naslov prisežnega obrazca za novosprejete meščane (*Juramentum Civis Croaticae*) iz prve četrtine stoletja, nastal najverjetneje še pred letom 1710.⁴⁶ Drugi pa je navedba mestnega predstojništva iz poznega leta 1782, da bi bil za otroke večinoma nemških staršev potreben nemški katehet, kajti ormoški župnik in kaplan, ki nista dobro večča nemščine, poučujeta verouk samo v hrvaškem ali slovenskem jeziku (*nur in der croatisch= oder windischen Sprache*).⁴⁷ Nenavadno oznako »hrvaški ali slovenski jezik« lahko bolje razumemo ob vedenju, da sta bila oba ormoška duhovnika po rodu Hrvata.⁴⁸ Podatek

---

44 Kdo so bili vizitatorji, ni znano ravno za vizitacijo v letih 1760–1764 (Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 18–19).

45 Prav tam, str. 278–440.

46 Gl. op. 20.

47 ZAP, ZAP 198, Arhiv mesta Ormož, šk. 33 (Sch. 27, Heft 60), Cerkev in šola, dopis mestnega predstojništva okrožnemu uradu v Mariboru 27. 5. 1782. – N. Jurkovič je formulacijo *in der croatisch= oder windischen Sprache* zavajajoče interpretirala kot »hrvaški in [!] slovenski jezik« (Jurkovič, Šolstvo, str. 166).

48 O duhovnikih leta 1782: NŠAM, Matične knjige, Ormož, R 1734–1782, P 1782–1786. – Župnik Anton Paukovič se je rodil v Karlovcu, a je prišel takoj po

o jeziku kateheze s tem sicer izgubi na teži kot dokaz o označevanju ormoščine kot hrvaščine, a sta pomembni že dejstva, da sta v Ormožu hkrati delovala kar dva hrvaška duhovnika in da mestni očetje jezika kateheze niso označili (samo) kot slovenskega. Verouk se je bržčas odvijal v jezikovni mešanici in, sodeč po navedbi hrvaščine na prvem mestu, s hrvaškim predznakom.

Pogled na zemljevid »hrvaške Prlekije« razkriva, da gre za sklenjeno območje, ki se od štajersko-hrvaške meje na Dravi razteza skoraj pravokotno proti severu, in da predstavlja nekakšen naravni podaljšek Medžimurja ter južnega dela Prekmurja. Glede geografske razsežnosti prleškega prostora, kjer je v 18. stoletju izpričano hrvaško ime, gre poudariti, da se ne veže na nobeno politično-upravno, cerkvenoupravno ali zgodovinsko podlago. V zgodnjem novem veku je ta prostor trdno vključen v štajerski deželni okvir in salzburški arhidiakonot med Dravo in Muro, pa tudi stara meja Štajerske z Ogrsko, ki se je okoli leta 1200 pomaknila na vzhod do Mure, je potekala precej bolj zahodno, po črti vzhodno od Ptujja do malo pred Radgono.⁴⁹ Poleg tega se »hrvaška« Prlekija ne prilega niti narečni podlagi, saj se ne pokriva z enim samim prleškim govorom (poddialektom), ampak zajema celotno območje vzhodnoprleškega govora (vzhodno od Ormoža in Ljutomera) ter dovršen del srednjepreškega, tako da ozemlje slednjega deli na dvoje.⁵⁰ Verjetnejša je zato podmena, da hrvaško ime proti notranjosti Prlekije ni pešalo v odvisnosti od narečne osnove, ampak

mašniškem posvečenju v Prlekijo, kjer je služboval do konca, od 1751 kot kaplan v Središču, od 1764 kot administrator in nato vikar pri Sv. Tomažu in od 1764 do smrti 1783 kot župnik v Ormožu (PAM, PAM/1537, Slekovec Matej, šk. 16, Duhovniki XVIII. vek, št. 2117–2118). Medtem ko je Pauković deloval do leta 1782 v obmejnih prleških župnijah že dobra tri desetletja, je bil njegov mladi kaplan Pavel Zapan, doma iz Tounja, v Ormožu šele krajši čas in samo prehodno, saj je še isto leto odšel za kaplana k Sv. Miklavžu (prav tam, šk. 15, Duhovniki XVIII. vek, št. 3641).

49 Kos, K postanku, str. 144 sl.

50 O narečni podobi Prlekije gl. zlasti Zorko, Panonska narečja, str. 232–233; prim. Kolarič, Prleško narečje, str. 630 sl.; Zorko, Spodnjepreško narečje, str. 139 sl.

z geografsko oddaljenostjo od hrvaške in ogrske (medžimurske) meje. Ne nazadnje ni izključeno, da je ime hrvaščina zajelo lokalne govore prleškega prostora dlje na zahod in sever, kot nam sporočajo skopi viri.

Jezikovna specifičnost vzhodne Prlekije in njena kulturno-jezikovna povezanost s kajkavskim prostorom se tako kot pri Prekmurju kažeta še v eni posebnosti: v geografskem izvoru tukajšnjih duhovnikov. V šestih prleških »hrvaških« župnijah, vštevasi ormoško, je v času sinode 1739 ter vizitacij 1760–1764 in 1773–1774 izpričanih 39 duhovnikov, od tega tretjina (13) z območja teh župnij ter trije iz ostale Prlekije. Ostali si sledijo takole: štirje iz drugih delov Štajerske, trije s Hrvaškega in dva iz Medžimurja, pet je Belokranjcev, šest od drugod s Kranjskega in trije s Koroške. Skoraj tri petine vseh (23) jih je tako izviral iz »hrvaškega« prostora v širšem smislu, vključno s prleškim in belokranjskim.⁵¹ Dvršen del klerikov je prihajal prav iz domačih krajev ali iz neposredne prleške soseščine. Poleg tega so v teh župnijah nastavliali Belokranjce, ki so govorili Prlekom razumljiva narečja,⁵² in ravno v tem delu arhidiakonata je delovala tudi velika večina vseh duhovnikov s Hrvaške in iz Medžimurja, ki so službovali v arhidiakonatu med Dravo in Muro.⁵³

51 Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 207–225, 230–244, 299–320, 368–369, 372–373, 376–382.

52 Belokranjci iz Metlike in Vinice so bili: leta 1739 (sodeč po priimku Stariha in kranjski deželni pripadnosti) župnik pri Sv. Miklavžu (prav tam, str. 378), leta 1760 drugi kaplan pri Sv. Miklavžu (str. 222), leta 1764 prvi kaplan v Križevcih (str. 233) ter leta 1773 župnik križnik in drugi kaplan pri Veliki Nedelji (str. 317). Drugi razlog za službovanje Belokranjcev v prleških župnijah je pripadnost štirih tamkajšnjih župnij križniškemu redu (Velika Nedelja, Ormož, Središče in Sv. Miklavž).

53 Medžimurca (*Insulanus*) iz zagrebške škofije sta bila leta 1773 prvi kaplan pri Veliki Nedelji (prav tam, str. 317) in drugi kaplan pri Sv. Miklavžu (str. 306), iz Tounja in Karlovca v senjski škofiji sta prihajala Hrvata (*Croata*), eden kaplan v Središču in drugi župnik v Ormožu (str. 311, 314), leta 1760 pa je kot ekspozit pri Sv. Tomažu v župniji Velika Nedelja izpričan Hrvat iz Karlovca (str. 205). V zahodnem delu Prlekije, zunaj območja »hrvaških« župnij, srečamo dva Rečana (*Liburnus Fluminensis*) iz puljske škofije: leta 1760 kaplana pri Sv. Lovrencu (str. 175) in 1773 beneficiata na Ptujju (str. 323).

Tako kot je navzočnost hrvaščine na severovzhodnem Štajerskem geografsko omejena na razmeroma majhen prostor, je kratek tudi časovni okvir njenega pojavljanja. Če povzamemo navedke iz virov, je oznaka hrvaški za prleške govore izpričana manj kot eno stoletje: od prve omembe v Ormožu v začetku 18. stoletja prek vrhunca v vizitacijskem zapisniku 1760–1764 do zadnjih pojavov v osemdesetih letih v Središču (ok. 1785–1788). Odtlej hrvaščina ni več izpričana niti na jugovzhodnem obrobju Prlekije, ampak srečujemo za tamkajšnji jezik le še oznako slovenski (*windisch*). V Središču domačini leta 1798 o svojem jeziku že govorijo kot o slovenskem,⁵⁴ za Ormož, kjer se je verouk leta 1782 odvijal samo »v hrvaškem ali slovenskem jeziku«, pa dekanijaska vizitacija iz leta 1805 pravi, da kaplan, sicer rojen Središčanec, na škodo nemščine pridiga slovensko.⁵⁵ Tudi razne vizitacije in drugi viri cerkvene provenience, v katerih lahko spremljamo jezikovno znanje prleške duhovščine in jezik pastorage v prvih desetletjih 19. stoletja, ne puščajo nobenega dvoma, da je oznaka hrvaški za jezik prebivalstva ugasnila.⁵⁶ Obvladovanje hrvaščine med duhovniki je bilo v dvajsetih in tridesetih letih 19. stoletja že redko ali pa ga niso več poudarjali. Ob vizitaciji dekanije Velika Nedelja v letih 1826–1829 je znal hrvaško – poleg nemščine, latinščine in slovenščine – samo starejši duhovnik, župnik v Ormožu, doma iz Sv. Lenarta

v Slovenskih goricah.⁵⁷ Zanimivo je, da najstarejši duhovnik v dekaniji, rojen 1753 v ormoški župniji, zdaj v pokoju pri Sv. Lenartu, ni navedel znanja hrvaščine, čeprav je študiral v Varaždinu pri frančiškanih in bil posvečen v Zagrebu.⁵⁸

Predstavljena dejstva **narekujejo vrsto vprašanj**, med katerimi gre kot prednostna poudariti naslednja: 1) kako in zakaj se hrvaško ime v Prlekiji sploh začne uveljavljati in zakaj izgine, pri čemer se oboje zgodi hitro, 2) kakšna je njegova vsebina in 3) ali je oznaka za jezik povezana tudi z identiteto in samopoimenovanjem (samoidentifikacijo) Hrvati?

Zelo pomembni razširjevalci oznake hrvaški jezik so bili vsekakor duhovniki, za njeno uveljavitev pa je imela odločilno vlogo ustrezna podlaga, tj. pripravljenost prebivalstva na sprejem novega lingvonima. Predvidevati je, da je hrvaško ime prevzel za svoj jezik tisti del Prlekov, ki se je jezikovno, kulturno in geografsko čutil močnejše povezanega s kajkavskim prostorom oziroma s politično Hrvaško. Kar pa zadeva migracije kot možni dejavnik neposrednega širjenja imena, je Rigler za Središče preveč poudaril pomen bližnjih hrvaških priseljencev iz časa po hudi kugi pred koncem 17. stoletja.⁵⁹ Pozneje niso nikjer v Prlekiji izpričane številčnejše naselitve ne z južne ne z vzhodne smeri.⁶⁰

54 V prošnji za potrditev domačina za trškega pisarja tržani poudarjajo, da »je dovolj več slovenskega jezika, ki je pri tej službi neobhodno potreben« (Kovačič, *Trg Središče*, str. 437). Za njegovega predhodnika – ta ni bil domačin – navaja neka listina iz leta 1786 med petimi jeziki, ki jih je govoril, hrvaščino in slovenščino (prav tam, str. 435–436).

55 NŠAM, Dekanije, D 24, Velika Nedelja, fasc. 1, snopič Vizitacija 1805, 13. 11. 1805; prim. Golec, *Ormož*, str. 124. – Kaplan, na katerega so leteli očitki nemških meščanov Ormoža, je bil narečni pesnik Štefan Modrinjak (1774–1827). Šolal se je na kolegiju v Gradcu, zato je laže razumljivo, da med jeziki, ki jih je obvladal, leta 1826 ni bilo hrvaščine, ampak le slovenščina, nemščina in latinščina (NŠAM, Škofijska pisarna, Vizitacije, F 61, fasc. 7, 12/1826, 12. 6. 1826).

56 NŠAM, F 61, Škofijska pisarna, Vizitacije, fasc. 7 in 8; Dekanije, D 24, Velika Nedelja, fasc. 1.

57 Prav tam, fasc. 7, 12/1826, 18. 6. 1826.

58 Prav tam, 31. 6. 1829.

59 Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*, str. 668, prim. tudi str. 661. – Raba hrvaškega imena za središčanski govor, dokumentirana v osemdesetih letih 18. stoletja, naj bi bila po Riglerju predvsem posledica teh migracij. Svojo trditev je oprl zgolj na Kovačičevo kratko in vsebinsko ohlapno poročilo o kugi v Središču leta 1682: »Večina hiš je ostala prazna, izumrle so takrat mnoge stare središke rodovine [...]. Priselile so se potem v Središče nove rodovine največ iz Medjimurja in Hrvaškega pa iz Murskega polja.« (Kovačič, *Trg Središče*, str. 194)

60 Glede na to, kako neznaten je bil v 18. stoletju dotok hrvaškega prebivalstva v mesto Ormož (Golec, *Ormož*, str. 78–79), lahko sklepamo o zelo podobnem stanju pri migracijah ruralnega prebivalstva, katerega selitve je za povrh ovirala še osebna nesvoboda. V luči priimkovnih primerjav za župnijo Križevci se je potencialne kolonizacije iz hrvaškega prostora dotaknil J. Makovec, ne da bi ugotavljal čas priselitve (Makovec, *Korenine*, str. 38 sl.).

Pojav lingvonima hrvaški v Prlekiji sta tudi tu, tako kot v Beli krajini, Kostelu in Prekmurju, pogojevala dva med seboj tesno povezana dejavnika: naravni – tj. jezikovni (narečna sorodnost s kajkavščino) in kulturno-jezikovni, katerega najpomembnejši odraz je bil v Prlekiji kajkavski knjižni jezik. Ob njuni soodvisnosti se poraja vprašanje, kolikšno težo gre pripisati prvemu in drugemu. Ali pomeni uveljavljanje hrvaškega imena za jezik avtomatično nadaljevanje »naravnega stanja«, kar bi pomenilo: potem ali hkrati s tem, ko se ime uveljavi v kajkavskem prostoru, ga sprejmejo tisti Prleki, ki so se že dotlej čutili bolj ali manj eno s sosednjimi kajkavci? Ali pa je prevladoval drugi dejavnik: okrepitev kajkavske kulturno-jezikovne dominantnosti, ki jo slovenski jezikoslovci postavljajo v 18. stoletje? Kot ugotavljajo, je bila kajkavska knjižnojezikovna usmeritev najprej vezana na tekste, nastale v Središču – a tudi tu je kajkavski vpliv izpričano zelo močan šele od 18. stoletja dalje (Rigler) –, po letu 1700 pa se je razširila proti severu in bila nato kot oblika knjižnega jezika skupaj s kajkavskim črkopisom vsiljevana tudi od graške cerkvene oblasti (neuspeli »hrvatizirajoči« Parhamerjev katekizem 1758).⁶¹ Že naslednje izdaje istega katekizma od 1764 dalje kažejo nagel in odločen odmik od kajkavščine, s katero dokončno prekinejo leta 1783. V ozadju procesa so bila namreč razsvetljenska prizadevanja, da bi ustvarili čisto vzhodnještajersko različico slovenskega knjižnega jezika.⁶²

Nastanek pokrajinskega knjižnega jezika, ločenega tako od kajkavskega kakor od osrednjeslovenskega, je slednjič odločilno zavrl kroatizacijo vzhodne Prlekije, ki se ni razvila do enake stopnje kakor v sosednjem kajkavskem prostoru. Vzporedno s tem so se s terezijansko-jožefinsko centralizacijo šolstva zrahljali tudi šolskocerkveni stiki s kajkavskim

prostorom.⁶³ Tako je hrvaško jezikovno ime v Prlekiji razmeroma hitro izgubilo oporo, na kateri se je uveljavljalo. Bržčas je najdlje vztrajalo tam, kjer je dokumentirano nazadnje in kjer se je tudi najprej pojavilo: v Središču in Ormožu, na najbolj izpostavljenem območju tik ob novooblikovani jezikovno-narodni meji.

Drugo vprašanje se nanaša na vsebino hrvaškega imena in njegovo morebitno razširitev z jezikovne oznake na samopoimenovanje (samoidentifikacijo) dela Prlekov kot Hrvatov. Za zdaj je gotovo, da ni o etnonimu Hrvat nikakršnih poročil in da se pojavlja le kot priimek (Horvat, Hrovat ipd.).⁶⁴ Pri študentih iz Prlekije ne poznamo niti enega primera opredelitve kot *Croata*, ampak so vsi dosledno označeni kot Štajerci (*Styrus*),⁶⁵ pa tudi sicer ni potrjeno, da bi se kdaj kak Prlek opredelil kot Hrvat. Prlekija se torej v tem pogledu razlikuje od drugih treh obravnavanih območij, kjer je bilo hrvaško ime odraz kolektivne identitete, razširjeno ne le za jezik, ampak tudi za skupnost in njene pripadnike.

Vse torej kaže, da je hrvaško ime zajelo prebivalstvo vzhodne Prlekije samo kot jezikovna oznaka, ne pa tudi kot apelativ, najsi bo v ožjem (lokalnem) ali širšem (etničnem) smislu. Hrvati so bili za Prleke slej ko prej samo prebivalci Hrvaške, nekdanjega »Slovenskega orsaga« na drugi strani deželne in državne meje, ki so jih na tem koncu Štajerske še v začetku 19. stoletja imenovali (tudi) Bezjaki,⁶⁶ medtem ko so Prleki

61 Rajh, *Od narečja*, str. 50; Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*, str. 661, 670–672.

62 Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*, str. 670–680; Jesenšek, *Vzhodnoštajersko in kajkavsko*, str. 768–775.

63 O razlogih za tako hitro razločitev dveh sorodnih panonskih jezikov v drugi polovici 18. stoletja gl. zlasti Jesenšek, *Vzhodnoštajersko in kajkavsko*, str. 775.

64 Za Mursko polje prim. Makovec, *Priimki*, str. 38 sl., 49, 64 sl.

65 Gl. Andritsch, *Die Matrikeln*, Bd. 3–4. – V krajevnem kazalu (Bd. 4, str. 645) je pod Središčem pomotoma naveden *Croata*, študent iz Murskega Središča (M 1758/36), kar poleg priimka *Kokir* dokazuje zlasti oznaka *Srediscensis*, saj se štajersko Središče v matrikah dosledno imenuje z nemškim imenom *Polstrau (Polstraviensis)*.

66 Rojeni Središčanec Štefan Modrinjak govori o Bezjakih leta 1811 v pesnitvi *Molitva na božico Slovenko* in ne pušča dvoma, na kateri prostor se ime nanaša: »plemenitaši (gulijo) Bezjake«, medtem ko na drugi

v očeh prebivalcev Hrvaške ostajali predvsem Štajerci.⁶⁷ Kolikor je obstajala zavest povezanosti oziroma skupnosti, je bila ta jezikovna, izvirajoča iz močne jezikovne sorodnosti in navezanosti Prlekov na kajkavščino ter podkrepljena z novim skupnim imenom jezika: hrvaški. Razširjenost tega kot jezikovne samoidentifikacije se ni omejevala samo na inteligenco (duhovnike) in urbano prebivalstvo, ampak je segla precej globlje, med ruralno prebivalstvo. Sklepati je sicer, da »hrvaška« jezikovna zavest ni v enaki meri zajela vsega prebivalstva in da je bila njena intenzivnost različna tudi znotraj geografskega okvira prleških »hrvaških« župnij.

Na koncu se dotaknimo še vprašanja, kakšno mesto je v procesu »kroatizacije« Prlekije zavzemal **Varaždin**. Njegovo vlogo pri širitvi hrvaškega imena na Štajersko bo sicer treba še natančneje preučiti. Slovenski jezikoslovci poudarjajo dvojni pomen Varaždina za vzhodnoštajerski prostor: kot njegovega kulturnega in izobraževalnega središča. Po Riglerju je bil Varaždin za Prlekijo oziroma vzhodni del Slovenskih goric kulturno središče vsaj od ustanovitve varaždinske gimnazije (1636).⁶⁸ Pretežno nemška Ptuj in Maribor takšne naloge nista zmogla;⁶⁹ ne nazadnje je Maribor s

svojo pozno ustanovljeno gimnazijo (1758) začel izžarevati tudi za Slovence pomembno duhovno moč šele z 19. stoletjem. Tako so se zlasti južni deli Slovenskih goric iz povsem praktičnih razlogov neovirano usmerjali v kajkavska duhovna središča v neposredni sosesčini.⁷⁰ Duhovniki, posredniki kajkavske tiskane in govorne besede v vzhodnoštajerski prostor, ter tamkajšnji pisci, še sredi 18. stoletja tesno navezani na kajkavščino, naj bi se praviloma šolali na Hrvaškem, v Varaždinu in Zagrebu.⁷¹

V kolikšni meri zadnja, sicer več kot verjetna trditev resnično velja za varaždinsko gimnazijo, bi pokazala šele posebna raziskava.⁷² Treba bi bilo predvsem primerjalno preučiti navzočnost Prlekov in vzhodnih Štajercev nasploh na vseh bližnjih gimnazijah ter še posebej, koliko se je zaradi nastanka gimnazije v Mariboru zmanjšal dotok vzhodnoštajerskih študentov na varaždinsko.⁷³ Ni mogoče pritrditi M. Jesenšku, da so se »štajerski šolskocerkveni stiki s kajkavskohrvaškimi razšli najkasneje do leta 1774, ko je Marija Terezija s posebnim zakonom uredila šolstvo v avstrijskih deželah, leta 1777 pa še na Ogrskem in v Hrvaški.«⁷⁴ Vzhodni Štajerci so namreč v velikem številu obiskovali varaždinsko gimnazijo

---

strani meje »dere en nemški sultan Slovence« (Gspan, *Cvetnik*, str. 239). Na drugem mestu Modrinjak poziva Slované: »Horvat, Slovenec no Morlak, Slavonci no Bezjaki, Čeh, Kopaničar, Mazurak, Vlahi no Rusnijaki ...«. – O imenu Bezjak in njegovi vsebini gl. Rotar, *Viri Trubarjevega*, str. 323 sl.

67 O takšnem imenu – »Štojerici«, ne Slovenci – še pred 1. svetovno vojno splošno razširjenem med ruralnim prebivalstvom neposredno onstran štajersko-hrvaške meje pri Ormožu, prim. Jurčec, *Skozi luči in sence*, str. 46.

68 Rigler, *Jezikovnokulturna orientacija*, str. 661.

69 O poudarjeno nemški komponenti Maribora in Ptuja gl. Golec, *Regionalne razlike*, str. 29–32.

70 Rajh, *Prispevki k zgodovini*, str. 345.

71 Jesenšek, *Vzhodnoštajersko in kajkavsko*, str. 774–775.

72 Na vprašanje sem skušal odgovoriti s pomočjo relevantnih virov v Sloveniji, a domala brez uspeha. Za duhovnike, ki jih srečamo v vizitacijah, sem podatke o šolanju iskal v Slekovčevi kartoteki duhovnikov, vendar je ta zajela le latinsko šolo v Rušah, za katero je ohranjena kronika s seznamom učencev od 1645 dalje (PAM, PAM/1537, Slekovec Matej, šk. 15, Duhovniki XVIII. vek). Podatkov o šolanju in kraju posvečenja duhovnikov nima niti zbirka V. Kragla za umrle duhovnike lavantinske in sekovske župnije v času 1789–1928 (NŠAL, NŠAL 580, Zapuščina Viktor Kragl, šk. 407, Umrli duhovniki).

73 Veliki varaždinski požar leta 1776 predstavlja tudi občutno zarezo v dokumentiranosti obiska gimnazije. Vprašanje pa je, ali je statistika dijakov za obdobje 1637–1771, sestavljena po starejšem rokopisnem katalogu (do 1714) in mlajših tiskanih katalogih (od 1715), vse, kar navedeni viri ponujajo, ali pa ti vendarle vsebujejo tudi kakšne osebne podatke študentov (Vanino, *Prinosi povijesti*, str. 155, 162–163). O požaru in sočasnih šolskih reformah gl. S. Horvat, *Povijest varaždinske gimnazije*, str. 20–22.

74 Jesenšek, *Vzhodnoštajersko in kajkavsko*, str. 775.

še globoko v 19. stoletje,⁷⁵ čeprav je s šolskimi reformami terezijansko-jožefinske dobe in velikim varaždinskim požarom (1776) sovpadal začasen upad števila gimnazijcev, vsekakor tudi s Štajerskega.⁷⁶

V 18. stoletju, ko je izpričan hrvaški lingvonim za jezik prebivalstva vzhodne Prlekije, je imela varaždinska gimnazija nesporno pomembno vlogo pri jezikovnem in duhovnem oblikovanju vzhodnoštajerskih duhovnikov, prek njih pa posredno pri širitvi kajkavščine kot cerkvenega in nadomestnega knjižnega jezika. Že omenjeni primer kaplana pri Sv. Miklavžu v vizitaciji leta 1760 je lahko v tem pogledu eksemplaričen, čeprav je edini dokumentirani primer aplikacije v Varaždinu naučene hrvaščine v pastoralo obmejne prleške župnije: kaplan, ki prihaja iz okolice Ljubljane, torej iz občutno drugačnega jezikovnega okolja, se med šolanjem v Varaždinu priuči hrvaškega jezika, ta pa mu pozneje pride prav med službovanjem v vzhodni Prlekiji.⁷⁷

Poleg izobraževalne in splošno kulturne vloge Varaždina kot ene pomembnih podlag za širitev hrvaškega imena na jezik vzhodne Prlekije kaže spomniti še na njegov položaj druge prestolnice Hrvaško-slavonskega kraljestva (poleg Zagreba) v 17. in 18. stoletju ter na kratkotrajno vlogo Varaždina kot nesporne politične prestolnice (1767–1776).⁷⁸ Učinek te komponente na »hrvaško identiteto« Prlekije je težko zaznaven, saj je šlo v znatni meri za psihološke razsežnosti: bližina hrvaške »gospodarske prestolnice« in

politične (so)prestolnice je pri izobražencih in prebivalstvu Prlekije lahko samo še utrjevala občutek povezanosti s kajkavskim – hrvaškim prostorom, njegovim jezikom, kulturo in končno s hrvaškim lingvonimom in etnonimom. Ne gre prezreti, da je prav v tem za Varaždin cvetočem obdobju kajkavščina kot knjižni jezik dosegla pri vzhodnih Štajercih svoj največji domet, tako kot najbrž ni naključje, da je oznaka hrvaščina za govore vzhodne Prlekije ravno tedaj dokumentirana najboljše in na največjem ozemlju. Močno nazadovanje Varaždina po požaru leta 1776 – od glavnega in po obljudenosti največjega mesta Hrvaške in Slavonije na raven provincialnega središča⁷⁹ – časovno sovpada s pospešenim odmikom ter dokončno osamosvojitvijo knjižnega jezika vzhodne Štajerske od knjižne kajkavščine. Te in druge prej omenjene spremembe so vzhodno Prlekijo slednjič izločile iz kajkavskega kulturnega kroga, s tem pa je izginilo tudi še neutrjeno hrvaško poimenovanje za jezik prleškega prebivalstva.

75 Prim. Vrbnjak, Štajerci na varaždinski gimnaziji.

76 Prim. S. Horvat, *Povijest varaždinske gimnazije*, str. 20–23.

77 Mlinarič, *Župnije na slovenskem Štajerskem*, str. 222.

78 V 17. stoletju se je od 217 zasedanj hrvaško-slavonskega sabora odvijala v Varaždinu slaba četrtina – 71 ali 23 % (Buturac et al., *Zaključci hrvatskog sabora*), v 18. stoletju pa po še neobjavljenih ugotovitvah Hrvoja Petrića kar okoli tri četrtine. Od leta 1767 do katastrofalnega požara leta 1776 so imeli v Varaždinu sedež vsi najpomembnejši politični organi: ban, sodišče (Banski stol) in Hrvaški kraljevski svet (Petrić, *O požarima*, str. 187).

79 Prim. R. Horvat, *Povijest grada Varaždina*, str. 269–270.

Ključne besede

Kroatizacija, Prlekija, hrvaški lingvonim, cerkvene vizitacije

Arhivski viri

NŠAL = Nadškofijski arhiv Ljubljana:

– NŠAL 580, Zapuščina Viktor Kragl: šk. 407.

NŠAM = Nadškofijski arhiv Maribor:

– D 24, Dekanije, Velika Nedelja: fasc. 1.

– F 61, Škofijska pisarna, Vizitacije: fasc. 7, 8.

– Matične knjige: Ormož, R 1734–1782, P 1782–1786.

PAM = Pokrajinski arhiv Maribor:

– PAM/1537, Slekovec Matej: šk. 15, 16.

ZAP = Zgodovinski arhiv:

– ZAP 198, Arhiv mesta Ormož (= AMO): šk. 9, 33.

Objavljeni viri

- Johann Andritsch: *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 1. 1586–1630.* Graz : Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag, 1977; *Band 2. 1630–1662.* 1980; *Band 3. 1663–1710.* 1987; *Band 4. 1711–1765.* 2002.
- Barbarić, Josip (ur.): *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina. Svezak I–XI.* Varaždin : Historijski/Povijesni/Državni arhiv, 1990–2006. Kolanović, Josip - Križman, Mate: *Statut grada Varaždina.* Varaždin : Državni arhiv, 2001.
- Jože Mlinarič: *Župnije na slovenskem Štajerskem v vizitacijskih zapisnikih arhidiakonata med Dravo in Muro 1656–1774.* (Acta ecclesiastica Sloveniae 9). Ljubljana : Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkev, 1987.
- Ožinger, Anton: *Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidiakonata goriške nadškofije 1751–*. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkev Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

Literatura

- Janez Bogataj: Prlekija. *Enciklopedija Slovenije*. 9. zvezek. Plo–Ps. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1995, str. 363–364.
- Neven Budak: Der Einfluss der Migrationen auf die Veränderung der ethnischen Selbstdentifikation im Raum des Mittelalterlichen Slawoniens. *Internationales kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1997 (Trakošćan, 1.–4. Juli 1997). Verfestigungen und Änderungen der ethnischen Strukturen im panonischen Raum von 1526–1790*. Zagreb : Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, 2000, str. 5–21.
- Neven Budak: *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*. (Hrvatska povijest u ranome novom vijeku. 1. svezak). Zagreb: Barbat, Leykam international, 2007.
- Boris Golec: *Mestna prisežna besedila v slovenskem jeziku do začetka 19. stoletja*. Ljubljana : Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2009 (<http://nl.ijs.si/e-zrc/prisege/>).
- Boris Golec: *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem. Po sledih hrvaškega lingvonima in etnonima v Beli krajini, Kostelu, Prekmurju in Prlekiji*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.
- Boris Golec: Neznana starejša uradovalna slovenica s Štajerskega (1677–1803). *Arhivi* 27, 2004, str. 307–321.
- Boris Golec: *Ormož v stoletjih mestne avtonomije. Posestna, demografska, gospodarska, socialna, etnična in jezikovna podoba mesta ob Dravi 1331–1849*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- Boris Golec: Regionalne razlike v jezikovni podobi prebivalstva slovenskih celinskih mest med 16. in 18. stoletjem. *Zgodovinski časopis* 57, 2003, str. 23–38.
- Boris Golec: So bili štajerski Prleki v 18. stoletju Hrvatje in kakšno vlogo je imel pri tem Varaždin? V: Šicel, Miroslav (ur.) - Kaštela, Slobodan (ur.): *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209.–2009. : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*. (Posebna izdanja, knj. 20). Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009, str. 583–594.
- Bogo Grafenauer: Samova »država« in država karantanskih Slovencev. V: *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1979, str. 111–122.
- Bogo Grafenauer: *Zgodovina slovenskega naroda. I. zvezek. Od naselitve do uveljavljanja frankovskega reda (z uvodnim pregledom zgodovine slovenskega ozemlja do naselitve alpskih Slovanov)*. Tretja izdaja. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1978.
- Alfonz Gspan,: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*. Ljubljana : Slovenska matica, 1979.
- Rudolf Horvat: *Povijest grada Varaždina*. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad – Varaždin, Grad Varaždin, 1993.
- Siniša Horvat: Povijest varaždinske gimnazije od utemeljenja do obilježavanja 350. obljetnice njezina djelovanja (1636.–1986.). *Gimnazija u Varaždinu 1636. – 2006*. Varaždin : TIVA Tiskara Varaždin, 2006, str. 11–55.
- Marko Jesenšek: Zgodovinska dinamika prekmurskega jezika. V: Vugrinec, Jože (ur.): *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik mednarodnega*

- znanstvenega srečanja. Murska Sobota, 14. in 15. julij 2003.* Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci, 2005, str. 69–80.
- Rudolf Kolarič: Prleško narečje. V: Vrbnjak, Viktor (ur.): *Svet med Muro in Dravo. Ob 100-letnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru.* Maribor : Obzorja, 1968, str. 630–650.
  - Milko Kos: K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 28, 1933, str. 144–153.
  - Franc Kovačič: *Trg Središče. Krajepis in zgodovina z zemljevidom središke občine, z desetimi slikami v tekstu in 24 tablicami.* Maribor : Zgodovinsko društvo za Sl. Št., 1910.
  - Jakob Rigler, Tine Logar: *Karta slovenskih narečij.* Ljubljana : Univerzum, 1983.
  - Gorazd Makarovič: *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke. Novoveške etnične identitete pred slovensko narodno zavestjo.* (Razprave in eseji 60). Ljubljana : Slovenska matica, 2008.
  - Juš Makovec: *Korenine. Priimki na Murskem polju (1669–1900).* Murska Sobota : Pomurska založba, 1987.
  - Hrvoje Petrić: O Kranjcima i »Slovencima« ili Slavoncima (Slovincima) u Križevačkoj županiji te Varaždinskom generalatu između kraja 16. do početka 18. stoljeća. *Cris* XI, 2009, str. 30–47.
  - Bernard Rajh: *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika.* (Zora 19). Maribor, Slavistično društvo, 2002.
  - Jakob Rigler: Jezikovnokulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih. V: Vrbnjak, Viktor (ur.): *Svet med Muro in Dravo. Ob 100-letnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru.* Maribor : Obzorja, 1968, str. 661–681.
  - Janez Rotar: Viri Trubarjevega poimenovanja dežel in ljudstev in njegova dediščina. *Zgodovinski časopis* 42, 1988, str. 315–361.
  - Johann Weichard Valvasor: *Die Ehre deß Hertzogthums Crain. I–XV.* Laybach, 1689.
  - Miroslav Vanino: Prinosi povijesti varaždinske gimnazije XVII. i XVIII. vijeka. *Vrela i prinosi* 2, 1933, str. 122–163.
  - Viktor Vrbnjak, Metka Vrbnjak: Štajerci na varaždinski gimnaziji. *Zgodovinski zapisi* III, 2006, Ormož, str. 31–38.
  - Zinka Zorko: Panonska narečja. *Enciklopedija Slovenije. 8. zvezek. Nos–Pli.* Ljubljana, Mladinska knjiga, 1994, str. 232–233.
  - Zinka Zorko: Spodnjeprleško narečje. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 79, NV 44, 2008, str. 139–145.

Povzetek

V vseh nacionalnih zgodovinopisjih obstajajo prezrte teme, ki ostajajo neobdelane bodisi spričo skope dokumentiranosti bodisi zaradi »politične korektnosti«. Neredko se med nezadostno obravnavanimi vprašanji znajdejo poimenovanja za jezik, ozemlje ali skupine ljudi, če motijo uveljavljeni koncept etnogeneze in oblikovanja določenega modernega naroda. Za nacionalno zgodovino je še posebej »nehvaležno« obravnavati tiste pojave na lastnem ozemlju in v delu narodovega telesa, ki so se v preteklosti imenovali enako kakor prostor, jezik in ime katerega drugega modernega naroda, zlasti sosednjega in po jeziku sorodnega, pa najsi gre za še tako časovno oddaljen ali minoren pojav. Slovenci in Hrvati v tem pogledu nismo izjema. V hrvaški historiografiji ostajata potisnjena na rob samopoimenovanje Slovenci za prebivalce zgodovinske Slavonije s središčem v Zagrebu in ime njihovega jezika, ki se je še globoko v novi vek imenoval slovenski. V slovenskem zgodovinopisju smo leta 2012 končno dobili delo, ki obravnava pojav in izginotje hrvaškega etnonima in lingvonima v obrobnih pokrajinah današnje vzhodne Slovenije. Razširitev hrvaškega imena na štiri obrobne slovenske pokrajine v zgodnjem novem veku je bila sestavni del širšega in dolgotrajnega procesa imenske kroatizacije srednjeveške Slavonije (s središčem v Zagrebu) in njenega prebivalstva, to pa so sprožile tektonske geopolitične spremembe kot posledica osmanskih ozemeljskih osvojitvev na Balkanu in v Panonski nižini v 15. in 16. stoletju.

Med štirimi obrobni slovenskimi pokrajinami, ki jih je zajela »kroatizacija«, je tudi Prlekija, kjer sicer ni izpričan etnonim Hrvati, ampak le lingvonim hrvaški, poleg tega pa je pojav tu dokumentiran najpozneje. Dolgo je bilo znano le, da sta dva trška pisarja v Središču ob Dravi v osemdesetih letih 18. stoletja tamkajšnji govor označila kot

hrvaški. Danes vemo, da je hrvaški lingvonim zajel znatno širše območje vzhodne Prlekije in da je dokumentiran bistveno daljši čas, od okoli leta 1710 do druge polovice 80. let 18. stoletja. Obseg območja, na katerem so na podlagi izjav duhovnikov in lokalnega prebivalstva ugotovili prisotnost hrvaškega lingvonima salzburški vizitatorji v letih 1760–1764, je mogoče proti severu in zahodu dokaj jasno razmejiti z župnijskimi mejami. Območje je kompaktno in se ne veže na nobeno upravno-politično, cerkvenoupravno, zgodovinsko ali narečno podlago, zato vse kaže, da je hrvaško ime v Prlekiji pešalo preprosto z geografsko oddaljenostjo od hrvaške in ogrske meje. Poleg naravnega, jezikovnega dejavnika so njegov pojav pogojevali podobni razlogi kot pri sosednjem Prekmurju: delovanje hrvaških in na Hrvaškem šolanih duhovnikov, kajkavščina kot knjižni jezik ter vsekakor tudi vpliv bližnjega Varaždina – gimnazijskega središča in alternativne prestolnice Hrvaško-Slavonskega kraljestva. Odločilno obdobje za odmik Prlekije od kajkavskega kulturno-jezikovnega prostora je bila zadnja četrtina 18. stoletja. Vzporedno s cerkveno-šolskimi reformami so sadove rodila prizadevanja, da bi ustvarili posebno vzhodnoštajersko različico slovenskega knjižnega jezika. Ta in druge spremembe so Prlekijo slednjič izločile iz hrvaškokajkavskega kulturnega kroga, s tem pa je izginilo tudi še neutrjeno hrvaško poimenovanje za jezik prleškega prebivalstva.